

КОНЦЕПЦІЯ РЕФОРМИ ЮРИДИЧНОЇ (ПРАВНИЧОЇ) ОСВІТИ

Перелік термінів та скорочень:

вища юридична (правнича) освіта – вища освіта ступеня магістра, що відповідає спеціальності 0421 Law Міжнародної стандартної класифікації освіти ISCED-F 2013 (юридична (правнича) спеціальність);

єдиний державний кваліфікаційний іспит (ЄДКІ) з права – це стандартизована форма зовнішнього контролю досягнення здобувачем освіти результатів навчання, визначених стандартом вищої освіти, та оцінювання продемонстрованих ним результатів навчання. Результати ЄДКІ використовуються для присвоєння здобувачу вищої освіти професійної кваліфікації “Правник”, а також для оцінювання освітньої діяльності закладів вищої освіти та/або перегляду освітніх програм;

правник – особа, яка здобула вищу юридичну (правничу) освіту у результаті успішного виконання освітньої програми з права з присвоєнням професійної кваліфікації за результатами практичної підготовки та успішного складання ЄДКІ;

правнича школа – заклад вищої освіти (структурний підрозділ закладу вищої освіти), що здійснює освітню діяльність у сфері вищої юридичної (правничої) освіти;

професійна правнича спільнота - об'єднання правників, створене у встановленому законом порядку, яке сформоване для представництва та захисту інтересів представників правничої професії та інтересів, пов'язаних з професійною правничою діяльністю;

правнича професія - це професія, що передбачає діяльність у сфері права, яка полягає у виконанні функцій застосування та тлумаченні права, експерта з права у процесі творення права, а також функції з професійної (правничої) допомоги тим, хто безпосередньо застосовує право. Окремі види правничої діяльності в силу їх соціальної значущості регулюються державою;

стаж професійної діяльності в сфері права - це період роботи особи на посадах та/або за видами діяльності, що відносяться до правничої професії, кваліфікаційні вимоги до яких передбачають безпосередньо законом наявність виключно вищої юридичної (правничої) освіти.

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Місія вищої юридичної (правничої) освіти

Упродовж усіх років незалежності в Україні триває поступове реформування правової системи та тих інституцій, діяльність яких спрямована на забезпечення якісного та ефективного застосування та тлумачення права. Ефективне функціонування національної правової системи однаковою мірою залежить від якості законодавства та від якості правничої спільноти, яка у процесі правозастосування покликана утверджувати верховенство права, особливо - захист прав людини та основоположних свобод.

Виконання правниками своєї місії - утверджувати принцип верховенства права, багато в чому залежить від якості юридичної (правничої) освіти, оскільки у процесі її здобуття майбутні правники формують розуміння права як унікального надбання людської цивілізації, покликаною утверджувати у суспільстві добро та справедливість. Саме юридична (правнича) освіта закладає розуміння природи правових інститутів, системи правових принципів та механізмів, які забезпечують їх ефективну реалізацію.

Водночас, зміст освітніх програм з права, методика викладання правничих дисциплін та оцінювання результатів навчання, актуальність та результативність наукових досліджень, а також ефективність адміністрування освітніх процесів у правничих школах зазнають якісних змін повільно, та значною мірою залишаються успадкуванням етатистської системи юридичної (правничої) освіти, відповідно до якої правник сприймається як особа, покликана служити державі, а не суспільству. Водночас, прагнучи формувати національну правову систему відповідно до стандартів Ради Європи та Європейського Союзу (ЄС), Україна потребує фахівців, спроможних належно тлумачити та застосовувати право. Тому, інтеграція України в ЄС пов'язана не тільки з гармонізацією нашого законодавства із правом ЄС, а також із забезпеченням високих стандартів юридичної (правничої) освіти й професійної діяльності правника, які ґрунтуються на принципах незалежності, самоврядності, компетентності, добросовісності, дотриманні етичних правил поведінки та професійної відповідальності за їх порушення.

Особливе значення вища юридична (правнича) освіта має ще й тому, що у розділі VIII "Правосуддя" Конституції України, вона передбачена як необхідна кваліфікаційна вимога для зайняття посади судді. Якісна юридична (правнича) освіта повинна забезпечити спроможність у здобувачів освіти у майбутньому справедливо та ефективно здійснювати правосуддя. Крім судді безпосередню участь у здійсненні правосуддя беруть адвокат та прокурор, які також повинні здобути якісну освіту, щоб належно виконувати свої функції.

Нормативна основа Концепції

Нормативною основою цієї Концепції є Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про загальну середню освіту», Указ Президента України «Про цілі сталого розвитку до 2030 року», нормативно-правові акти Уряду та інших центральних органів державної виконавчої влади. Положення Концепції узгоджуються з актами міжнародного

права, зокрема: Міжнародним пактом про громадянські та політичні права, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, Конвенцією про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах, Рекомендацією Комітету Міністрів Ради Європи № R(2000)21 про свободу професійної діяльності адвоката, Рекомендацією Комітету Міністрів Ради Європи №R(2000)19 про роль публічного обвинувача в системі кримінальної юстиції, Рекомендацією Комітету Міністрів Ради Європи № R(2004)4 про Європейську Конвенцію з прав людини в університетській освіті та професійному навчанні, Спільною декларацією про Європейський простір вищої освіти, прийняту в Болоньї 19 червня 1999 року, Рекомендацією Комітету Міністрів Ради Європи № R(2000)8 про дослідницьку місію університетів, Рекомендацією Комітету Міністрів Ради Європи № R(2007)6 про відповідальність держави за вищу освіту та наукові дослідження.

Концепція відповідає положенням стратегічних та програмних документів, зокрема: Національній стратегії у сфері прав людини, Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки, Стратегії людського розвитку, Концепції розвитку громадянської освіти в Україні та Програмі діяльності Уряду, в якій наголошується на потребі невідкладної реформи юридичної освіти. Концепція спирається також на п. 4.1.3 Плану заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023—2027 роки.

Розробка та впровадження Концепції розвитку юридичної (правничої) освіти (далі – Концепція) обумовлено особливим рівнем суспільної відповідальності правників та вимогами до їх професійної діяльності, включаючи професійну етику.

Мета вищої юридичної (правничої) освіти

Мета юридичної (правничої) освіти – формування компетентностей, необхідних для розуміння природи і функцій права, змісту правових принципів, особливостей основних інститутів права та реалізації окремих правових норм, а також меж юридичного регулювання суспільних відносин. Здобувачі вищої юридичної (правничої) освіти повинні бути готові до захисту прав людини та основоположних свобод, утвердження верховенства права, сумлінного виконання професійних обов’язків у сфері права, до постійного розвитку, самоосвіти та вдосконалення, а також реалізації набутих знань, умінь та навичок, бути відданими принципам людської та професійної гідності, справедливості, рівності, безсторонності, незалежності, та дотримання високих етичних стандартів.

Проблема, яка потребує розв’язання

Проблемою, яка потребує розв’язання, є невідповідність змісту вищої юридичної (правничої) освіти і якості підготовки фахівців у правничих школах сучасним вимогам та викликам, що стоять перед правничою професією в демократичному суспільстві, та завданням професійної діяльності правників у різних сферах.

Прояви проблеми:

- недостатній рівень знань, умінь та практичних навичок у значній частині випускників правничих шкіл України;
- недостатнє розуміння у значній частини здобувачів вищої юридичної (правничої) освіти суспільної місії правника у демократичному суспільстві, етичних стандартів правничої професії та готовності утверджувати принципи верховенства права;
- відсутність обґрунтованих критеріїв забезпечення доступності та безоплатності права на вищу юридичну (правничу) освіту;
- недосконала система доступу до вищої юридичної (правничої) освіти щодо визначення здатності до опанування необхідних компетентностей для успішного виконання освітньої програми;
- відсутність ефективної системи внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності та освітніх програм з права у закладах вищої освіти, належної прозорості та доступності інформації про діяльність правничих шкіл;
- відсутність ефективної системи зовнішнього оцінювання якості освітніх програм, забезпечення механізмів підзвітності закладів вищої освіти суспільству за якість освітньої діяльності;
- недостатній рівень актуальності та впроваджуваності наукових досліджень у сфері права, їх низька ефективність для формування якісних освітніх програм;
- невиправдано велика мережа закладів вищої освіти, які готують правників, та значний обсяг випускників цих закладів, що не відповідає потребам правничої професії та суспільства загалом;
- слабка інтеграція українських правничих шкіл у європейський та глобальний освітній простір.

Вказана проблема зумовлена такими чинниками:

- неспроможністю багатьох правничих шкіл забезпечити належну якість освітніх програм, у тому числі викладання окремих навчальних дисциплін професійного циклу англійською мовою та іншими офіційними мовами Ради Європи, робочими мовами Європейського Союзу;
- функціональною неготовністю багатьох правничих шкіл до впровадження сучасних технологій освітньої діяльності, методик викладання права, забезпечення обґрунтованих критеріїв та об'єктивного оцінювання результатів навчання здобувачів освіти;
- відсутністю або недостатністю якісної практичної компоненти у більшості освітніх програм підготовки правників та труднощами системного залучення правників-практиків до викладання права та забезпечення якісного проходження здобувачами вищої юридичної (правничої) освіти практики в інституціях правничої професії;

- толеруванням академічною спільнотою порушень стандартів академічної доброчесності;
- недосконалістю системи добору на навчання до правничих шкіл;
- відсутністю нормативно закріплених форм та механізмів впливу професійного правничого середовища на якість підготовки правників;
- відсутністю дієвих механізмів забезпечення академічних свобод.

Масштаб проблеми

Проблема є загальнонаціональною. Вона стосується інтересів здобувачів вищої юридичної (правничої) освіти, правничих шкіл, роботодавців, органів державної влади і всього суспільства.

Кількість здобувачів вищої юридичної (правничої) освіти є найбільшою серед усіх спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців з вищою освітою. Здобувачами вищої освіти за спеціальністю «Право» станом на 1 жовтня 2024 року є 99800 осіб, з них здобувають ступінь бакалавра – 53336 осіб, магістра – 19028 осіб, молодшого бакалавра – 9 осіб, фахового молодшого бакалавра – 22075 осіб, молодшого спеціаліста – 28 осіб, спеціаліста – 1 особа та доктора філософії в галузі права - 5323 особи. За спеціальністю «Міжнародне право» – 5 231 особа, з них бакалавра – 3744 особи, магістра – 1 177 осіб, доктора філософії – 310 осіб.

Кількість випускників, які здобули вищу юридичну освіту перевищує потреби ринку праці. У 2023 році за спеціальністю «Право» завершили навчання: фахових молодших бакалаврів 2 408 осіб, молодших спеціалістів – 2 143 особи, молодших бакалаврів - 55 осіб, бакалаврів – 15 932 осіб, магістрів – 7 539 осіб. З них здобули вищу юридичну освіту на заочній формі 637 фахових молодших бакалаврів, 133 молодших спеціалістів, 9 молодших бакалаврів, 6 464 бакалаври, 4 953 магістри.

Кількість правничих шкіл залишається необґрунтовано великою. Станом на 1 жовтня 2024 року 167 закладів вищої освіти та відокремлених структурних підрозділів здійснюють підготовку бакалаврів за спеціальністю «Право», 125 - магістрів, 79 - докторів філософії в галузі права. За спеціальністю Міжнародне право бакалаврів готують 26 закладів освіти, 18 закладів здійснювали підготовку магістрів, 12 - докторів філософії. 115 закладів фахової передвищої освіти здійснювали підготовку фахових молодших бакалаврів зі спеціальності «Право»

Точна кількість науково-педагогічних працівників, що працюють на постійній основі та беруть участь у підготовці правників у закладах вищої освіти в сфері управління МОН є невідомою. Кількість науково-педагогічних працівників, що працюють на постійній основі та беруть участь у підготовці правників в закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання становить: у закладах вищої освіти, що перебувають у сфері управління МВС - 1053 особи, у закладах освіти, що перебувають у сфері управління Мін'юсту - 48 осіб, Служби безпеки України - 75 осіб.

Гострота проблеми

Незважаючи на значні обсяги підготовки правників, згідно з результатами численних досліджень, правничий професійний ринок переважно незадоволений рівнем знань та вмінь випускників правничих шкіл.

Загальна якість підготовки правників є недостатньою. За результатами Єдиного державного кваліфікаційного іспиту, що проводився у листопаді 2023 року, при встановленому пороговому балі в 37 балів з 109 не змогли подолати цей поріг 989 з 9 311 осіб (10,6)% випускників магістратури з права. Середня кількість правильних відповідей серед здобувачів, які склали ЄДКІ, становила 49,22, що вказує на загальну низьку якість підготовки фахівців.

Рівень працевлаштування осіб, які здобули вищу юридичну (правничу) освіту становить 59,85%, що підтверджується результатами щорічного моніторингу працевлаштування, який проводить Міністерство освіти і науки України. Водночас, цей відсоток окреслює рівень працевлаштування взагалі, а не виключно за юридичним фахом.

Проходження практичної підготовки значної кількості здобувачів вищої юридичної (правничої) освіти переважно носить формальний характер. Нормативно-правове регулювання організації практики і надалі здійснюється наказом МОН №93 від 8 квітня 1993 року, який не відповідає сьогодишнім реаліям. Бакалаврські стандарти зі спеціальностей Право та Міжнародне право містять різні обсяги кредитів на практику та різні вимоги до проходження практики. Якщо для спеціальності Міжнародне право тривалість практики встановлено в обсязі не менше 10 кредитів ЄКТС, то стандарт зі спеціальності Право передбачає необхідність проходження практики в обсязі не менше 15 кредитів ЄКТС, зокрема на базі юридичних служб органів місцевого самоврядування, органів законодавчої та виконавчої влади, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, нотаріату, юридичних клінік закладів вищої освіти, у тому числі обов'язковим є проходження практики в обсязі не менше 5 кредитів ЄКТС або в судах, або в системі прокуратури, або адвокатури. Практична підготовка здобувачів вищої юридичної (правничої) освіти не передбачає обов'язкової участі у її організації та забезпеченні основних стейкхолдерів: судів, органів прокуратури, адвокатури та нотаріату

Аналітичні дослідження (за результатами аналізу складання ЄФВВ, ЄДКІ) підтверджують факт нижчої якості підготовки правників на заочній формі, ніж на денній формі здобуття освіти. За результатами складання ЄДКІ у 2023 році середня кількість правильних відповідей тих, хто навчався за заочною формою становить 48,76, що є нижчим за середню кількість правильних відповідей загалом та нижчим за результати тих, хто навчався на денній формі навчання.

Обсяг державного замовлення на підготовку правників залишається необґрунтовано великим. Наприклад, у 2024 році кількість місць для підготовки бакалаврів за спеціальністю Право в цілому становила 1 934 місця, магістрів – 1 133 місця. Заклади вищої

освіти зі специфічними умовами навчання щороку отримують великий обсяг державного замовлення і ці місця не розподіляються між здобувачами за результатами адресного розміщення (широкий конкурс). У 2024 році обсяг державного замовлення на підготовку бакалаврів з права для Міністерства внутрішніх справ України становив 878 місць, що є більшим ніж для Міністерства освіти і науки (750 місць).

II. МЕТА, СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ КОНЦЕПЦІЇ

Мета Концепції

Метою Концепції є створення правових та організаційних передумов задля забезпечення спроможності здобувачів вищої юридичної (правничої) освіти у подальшому належно виконувати функції із застосування та тлумачення права, ґрунтуючись на принципах верховенства права та примату прав людини й основоположних свобод, усвідомлюючи свою відповідальність перед суспільством та професійною спільнотою. Концепція спрямована на:

- створення та забезпечення рівних умов доступу до вищої юридичної (правничої) освіти;
- удосконалення структури та стандартів вищої юридичної (правничої) освіти, формування ефективної системи забезпечення якості освітньої діяльності та освітніх програм, посилення практичної підготовки здобувачів освіти;
- міжнародну інтеграцію та інтеграцію системи вищої юридичної (правничої) освіти у Європейський простір вищої освіти, відповідність освітніх програм сучасним вимогам і викликам демократичного суспільства;
- впровадження ефективної системи зовнішнього контролю якості освітніх програм з права;
- посилення впливу правничої професійної спільноти на якість освітніх програм та освітньої діяльності з підготовки правників;
- забезпечення належного рівня знань з етичних стандартів діяльності правника та формування спроможності їх утверджувати у професійній діяльності;
- створення дієвої системи запобігання корупції та академічній недоброчесності у сфері вищої юридичної (правничої) освіти.

Стратегічні цілі та завдання

Проблему можливо розв'язати шляхом проведення комплексної реформи юридичної (правничої) освіти, що полягатиме у системному підході до зміни структури, змісту, організації та методів навчання, суттєве посилення в освітніх програмах практичної складової. Для забезпечення якості вищої юридичної (правничої) освіти та перевірки відповідності здобутих результатів навчання випускників сучасним вимогам та викликам,

що стоять перед демократичним суспільством, глобальним тенденціям розвитку, найкращим світовим практикам професійної діяльності правників у різних сферах, необхідно забезпечити ефективне функціонування внутрішньої та зовнішньої систем забезпечення якості вищої юридичної (правничої) освіти.

Концепція розвитку вищої юридичної (правничої) освіти передбачає такі цілі:

- система та структура підготовки правників модернізована та відповідає кращим міжнародним та європейським практикам;
- система конкурсного добору на навчання у правничі школи забезпечує доступ до вищої юридичної (правничої) освіти мотивованих та підготовлених осіб, які спроможні успішно виконати освітню програму з права;
- освітні програми правничих шкіл забезпечують належну якість підготовки правника;
- держава контролює якість результатів навчання в правничих школах через ефективність системи зовнішнього забезпечення якості освітніх програм;
- правничі школи забезпечують набуття здобувачами вищої юридичної (правничої) освіти належного рівня прикладних практичних навичок та вмінь;
- правничі школи готують правників з високим рівнем етичних цінностей та розумінням професійної незалежності та відповідальності перед суспільством;
- правничі школи готують правників з розумінням професійної незалежності та відповідальності;
- вища юридична (правнича) освіта надається компетентними, сумлінними та добросовісними викладачами;
- мережа правничих шкіл та обсяги підготовки правників відповідають потребам суспільства;
- правничі школи є вагомими центрами наукового, освітнього та інноваційного розвитку;
- правничі школи включені у міжнародний науковий дискурс;
- правничі школи забезпечують належний рівень міжнародної співпраці у підготовці правників в межах європейського освітнього простору.

Стратегічна ціль 1. Система та структура підготовки правників модернізована та відповідає кращим міжнародним та європейським практикам.

Досягнення цієї цілі передбачає:

- установа, що здобуття вищої юридичної (правничої) освіти відбувається виключно за правничою спеціальністю, що відповідає спеціальності 0421 Law Міжнародної стандартної класифікації освіти ISCED-F 2013 (надалі - правнича спеціальність);
- установа, що підготовку правників не можуть здійснювати заклади вищої освіти із специфічними умовами навчання чи вищі військові навчальні заклади;

- устанавлення, що ступінь магістра за правничою спеціальністю здобувається на основі повної загальної середньої освіти;
- створення умов, за яких вища юридична (правнича) освіта надається закладами вищої освіти, де гарантовані академічні свободи здобувачів та науково-педагогічних працівників, включаючи свободу думки, слова, об'єднань та викладання, так само, як і академічна мобільність;
- сприяння побудові ефективних внутрішніх систем забезпечення якості вищої юридичної (правничої) освіти;
- устанавлення, що підготовка здобувачів освіти за правничою спеціальністю в системі фахової передвищої освіти та за рівнями молодшого бакалавра та бакалавра не здійснюється;
- устанавлення, що організація навчання здобувачів вищої освіти за заочною формою здобуття освіти з правничої спеціальності реорганізовується на підготовку за змішаною формою навчання (очною та дистанційною), що передбачає проведення навчальних занять та практичної підготовки в обсязі не менше половини від загального обсягу навчальних занять та практичної підготовки для очної форми здобуття вищої освіти відповідно до освітньої програми;
- здобуття вищої юридичної (правничої) освіти здійснюється у закладах вищої освіти державної форми власності, які належать до сфери управління Міністерства освіти і науки України або у закладах вищої освіти приватної форми власності.

Стратегічна ціль 2. Система конкурсного добору на навчання у правничі школи забезпечує доступ до вищої юридичної (правничої) освіти мотивованих та підготовлених осіб, які спроможні успішно виконати освітню програму з права.

Досягнення цієї цілі передбачає:

- запровадження тестування загальних навчальних компетентностей із використанням організаційно-технологічних процесів зовнішнього незалежного оцінювання при вступі для здобуття ступеня магістра за правничою спеціальністю як альтернативи зовнішнього незалежного оцінювання з математики;
- забезпечення високої якості тестових чи інших завдань, що застосовуються при тестуваннях з використанням організаційно-технологічних процесів зовнішнього незалежного оцінювання,
- встановлення значень сертифікатів зовнішнього незалежного оцінювання з української мови, іноземної мови та історії України в обсязі не менше 150 балів.

Стратегічна ціль 3. Освітні програми правничих шкіл забезпечують належну якість підготовки правника.

Досягнення цієї цілі передбачає:

- сприяння розвитку сучасних методик викладання права шляхом реалізації проектів спрямованих на розвиток компетентностей з методики викладання права викладачами правничих шкіл;
- забезпечення якості освітніх компонентів освітньої програми шляхом ширшого використання результатів власних наукових досліджень та досліджень практики застосування права викладачів закладу вищої освіти;
- залучення представників професійних правничих спільнот до процедури акредитації освітніх програм;
- забезпечення залучення представників професійних правничих спільнот до розробки та моніторингу освітніх програм з права;
- забезпечення публічності інформації про освітні програми з права та кваліфікації;
- сприяння впровадженню правничими школами навчальних курсів, присвячених питанням правничих інновацій;
- сприяння семестровій та короткостроковій академічній мобільності здобувачів вищої юридичної (правничої) освіти у правничі школи країн ЄС та інших країн-партнерів України;
- приділення уваги поглибленому вивченню англійської та / або французької мови, як офіційних мов Ради Європи, а також німецької мови як однієї з трьох “процедурних” мов Європейського Союзу і сприяння викладанню навчальних дисциплін професійного циклу цими мовами;
- приділення уваги системному вивченню права ЄС та правових аспектів євроінтеграції у підготовці правників;
- покращення якості підготовки здобувачів вищої юридичної (правничої) освіти за третім (освітньо-науковим) рівнем та посилення вимог до атестації осіб, які здобувають ступінь доктора філософії зі спеціальності Право;
- системний та постійний моніторинг працевлаштування випускників правничих шкіл у сфері права.

Стратегічна ціль 4. Держава контролює якість результатів навчання в правничих школах через ефективність системи зовнішнього забезпечення якості вищої юридичної (правничої) освіти.

Досягнення цієї цілі передбачає:

- посилення впливу Єдиного державного кваліфікаційного іспиту за результатами здобуття вищої освіти ступеня магістра за правничою спеціальністю на результати зовнішнього оцінювання якості освітніх програм з права;

- удосконалення системи зовнішнього забезпечення якості освітніх програм з права;
- закріплення у стандарті вищої освіти ступеня магістра за правничою спеціальністю, який здобувається на основі повної загальної середньої освіти, додаткових вимог до перевірки рівня спроможності вступників здобувати вищу юридичну (правничу) освіту, структури та змісту освітньої програми, організації освітнього процесу та атестації випускників;
- впровадження та розбудова спроможності дорадчих рад представників правничої професії при підготовці правників;
- забезпечення ефективної системи акредитації освітніх програм з права Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти, іноземними акредитаційними агентствами та незалежними установами оцінювання і забезпечення якості вищої освіти;
- забезпечення визначення та затвердження обґрунтованого обсягу державного замовлення на підготовку здобувачів вищої освіти за правничою спеціальністю відповідно до потреб суспільства.

Стратегічна ціль 5. Правничі школи забезпечують набуття здобувачами вищої юридичної (правничої) освіти належного рівня прикладних практичних навичок та вмінь.

Досягнення цієї цілі передбачає:

- забезпечення якісної практичної підготовки здобувачів вищої юридичної (правничої) освіти у обсязі не менше 30 кредитів ЄКТС на засадах спільного моніторингу з боку правничої школи, баз практики та відповідних професійних правничих спільнот;
- сприяння розвитку юридичних клінік у вигляді окремих структурних підрозділів закладів вищої освіти та впровадженню в освітні програми з права навчальних курсів з юридичної клінічної практики;
- активне впровадження в освітні програми з права інноваційних форм та методів навчання: кейсів, навчальних судових засідань, суспільно орієнтованого навчання тощо;
- залучення представників правничих спільнот до викладання окремих навчальних курсів та проведення занять для здобувачів вищої юридичної (правничої) освіти;
- сприяння участі здобувачів вищої юридичної (правничої) освіти в проходженні практики та стажування в судах, органах нотаріату, прокуратури та адвокатури, в органах державної влади, а також в міжнародних та європейських організаціях;
- сприяння та фінансова підтримка участі здобувачів вищої юридичної (правничої) освіти в турнірах з судових дебатів (moot court), міжнародних науково-практичних заходах;

- широке залучення здобувачів вищої юридичної (правничої) освіти до прикладних наукових досліджень, участі у студентських наукових товариствах тощо, в т.ч. у рамках співпраці правничої школи з національними та міжнародними партнерами.

Стратегічна ціль 6. Правничі школи готують правників з високим рівнем етичних цінностей та розумінням професійної незалежності та відповідальності перед суспільством

Досягнення цієї цілі передбачає:

- дотримання академічної доброчесності суб'єктами освітньої діяльності, науково-педагогічними, науковими працівниками правничих шкіл та здобувачами вищої юридичної (правничої) освіти, у тому числі створення і забезпечення функціонування ефективної інфраструктури доброчесності академічної спільноти правничої школи, системи запобігання та виявлення академічного плагіату та інших порушень академічної доброчесності, створення дієвої системи академічної відповідальності, посилення заходів запобігання та протидії корупції у правничих школах;
- формування у здобувачів вищої юридичної (правничої) освіти усвідомлення впливу правників на життя суспільства, здатності керувати цим впливом та нести відповідальність за збереження демократії й утвердження верховенства права;
- забезпечення поваги до професії та толерування чесності і сумлінності у ставленні до професійних обов'язків.

Стратегічна ціль 7. Вища юридична (правнича) освіта надається компетентними, сумлінними та доброчесними викладачами

Досягнення цієї цілі передбачає:

- забезпечення безперервного професійного розвитку наукових і науково-педагогічних працівників. Підвищення кваліфікації науково-педагогічного складу правничих шкіл здійснюватиметься за програмами підвищення кваліфікації та іншими видами професійного розвитку, включаючи програми академічних обмінів та стажувань, проведення яких сприятиме узгодженню та наближенню методик викладання у різних правничих школах;
- підтримка викладачів для впровадження ними сучасних методик викладання права; викладачі прагнуть ділитися своїм досвідом та рефлексувати на нього у методичних та наукових публікаціях;

- забезпечення свободи наукових досліджень з дотриманням принципів академічної доброчесності; наукові дослідження у сфері права спрямовані на інтеграцію в європейський та міжнародний науковий простір;
- створення сприятливих умов для залучення до викладання викладачів з іноземних правничих шкіл;
- перегляд структури навантаження викладача, створення належних умов для дослідницької діяльності;
- забезпечення гідного рівня оплати праці науково-педагогічних працівників правничих шкіл.

Стратегічна ціль 8. Побудована система післядипломної освіти правників

Досягнення цієї цілі передбачає:

- участь правничих шкіл у сприянні безперервному професійному розвитку правників, що має забезпечувати безперервне поглиблення, розширення й оновлення ними своїх професійних знань, умінь та навичок, здобуття нової спеціалізації у певній галузі права чи сфері діяльності на основі раніше здобутої освіти і практичного досвіду, а також забезпечувати правників достатньою інформацією про зміни у законодавстві та практиці його тлумачення і застосування;
- розширення можливостей для здобуття освіти на спеціалізованих магістерських та сертифікованих освітніх програмах, які не передбачають присвоєння професійної кваліфікації та право доступу до правничої професії;
- посилення механізмів забезпечення якості в системі післядипломної освіти.

Стратегічна ціль 9. Мережа правничих шкіл та обсяги підготовки належної якості правників відповідають потребам суспільства

Досягнення цієї цілі передбачає:

- забезпечення ліцензування освітніх програм з права на основі нових ліцензійних умов провадження освітньої діяльності для регульованих професій, що мають бути доповнені особливими вимогами до підготовки фахівців за правничою спеціальністю за ступенем магістра на основі повної загальної середньої освіти;
- забезпечення рівних умов та конкуренції між правничими школами, усунення фінансової, відомчої та будь-якої іншої дискримінації;
- забезпечення рівних умов для правничих шкіл для участі здобувачів вищої юридичної (правничої) освіти у програмах міжнародної академічної мобільності;

- забезпечення додаткових умов здобуття вищої освіти за правничою спеціальністю за ступенем магістра на основі повної загальної середньої освіти для осіб з особливими освітніми потребами;
- передбачення правових наслідків для правничих шкіл за надання освітньої послуги неналежної якості, з урахуванням результатів Єдиного державного кваліфікаційного іспиту;
- передбачення у процедурах визнання іноземних документів про вищу юридичну (правничу) освіту складення Єдиного державного кваліфікаційного іспиту здобувачів, як необхідної умови присвоєння професійної кваліфікації “Правник” і отримання первинного доступу до правничої професії.

Стратегічна ціль 10. Правничі школи є вагомими центрами наукового, освітнього та інноваційного розвитку

Досягнення цієї цілі передбачає:

- забезпечення необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі самостійної роботи здобувачів вищої юридичної (правничої) освіти;
- наявність інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом, організації дистанційного навчання;
- забезпечення для здобувачів вищої юридичної (правничої) освіти доступу до навчальних ресурсів, зокрема визнаних професійних баз даних, міжнародних інформаційних, науково-практичних, бібліотечних та інших ресурсів;
- сприяння впровадженню національної системи рейтингування правничих шкіл з боку професійних правничих спільнот;
- заохочення правничих шкіл до участі у міжнародному рейтингуванні закладів вищої освіти за спеціальністю Право;
- створення умов, за яких наукові дослідження в галузі права мають здійснюватися переважно у правничих школах та сприяти більш якійсній підготовці здобувачів вищої юридичної освіти;
- запровадження ефективних конкурсних механізмів державного фінансування наукових досліджень з права;
- розширення співпраці між правничими школами та професійними правничими спільнотами, які мають сприяти прикладному характеру досліджень та розвитку вмій і навичок здійснення наукових досліджень у сфері права;
- сприяння та взаємодія з самоврядними організаціями, що об’єднують правничі школи та академічні правничі спільноти, наділення їх відповідними дорадчими та консолідуючими повноваженнями у взаємовідносинах з органами державної влади, професійними правничими організаціями та інститутами громадянського суспільства;

- заохочення правничих шкіл долучатися до європейських та глобальних мереж правничих шкіл та академічних правничих спільнот.

III. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ

Очікувані результати

Реалізація Концепції сприятиме:

- підвищенню якості вищої юридичної (правничої) освіти;
- утвердженню принципів верховенства права та підвищенню компетентності правників;
- збалансуванню потреби суспільства у правниках і пропозиції з підготовки правників закладами вищої освіти;
- зростанню конкурентоспроможності українських правничих шкіл в умовах глобалізації на ринку освітніх послуг;
- зростанню конкурентоздатності випускників українських правничих шкіл в умовах глобалізації на ринку правничих послуг;
- здійсненню наукових досліджень такого рівня, який відповідає сучасним викликам;
- інтеграції вищої юридичної (правничої) освіти України у європейський та глобальний академічний простір.

Індикатори досягнення

Реалізація Концепції передбачає моніторинг досягнення таких індикаторів:

- підготовка правників та фахівців для органів правопорядку інституційно розмежована;
- кількість правничих шкіл є оптимальною з урахуванням потреби суспільства у правниках та здатністю правничих шкіл забезпечити належну якість освітніх програм з права;
- обсяги підготовки правників у правничих школах загалом відповідають потребам суспільства та професійного правничого середовища (рівень працевлаштування здобувачів вищої юридичної (правничої) освіти у сфері права сягає не менше 75 %);
- принаймні п'ять правничих шкіл потрапляють у визнані міжнародні рейтинги ([The Times Higher Education \(Law subject\)](#), [QS World University Rankings \(Law & Legal Studies\)](#), [Edurank Best Law Schools in Europe](#) тощо);
- щорічне рейтингування правничих шкіл з урахуванням серед іншого результатів складання Єдиного державного кваліфікаційного іспиту з права та рівня працевлаштування випускників здійснюється;

- 75% випускників магістратури успішно складають Єдиний державний кваліфікаційний іспит з права з першої спроби за умови встановлення порогу склав / не склав на рівні 50 і більше відсотків правильних відповідей;
- 80% роботодавців, за результатами національних опитувань, задоволені рівнем професійної кваліфікації випускників правничих шкіл;
- професійний стандарт професії «Юрист»/«Правник» затверджено;
- акредитовано щонайменше одну незалежну установу з оцінювання і забезпечення якості вищої юридичної освіти;
- рівні умови для конкуренції між приватними та державними правничими школами забезпечено;
- рівні умови доступу та здобуття вищої юридичної освіти у закладах вищої освіти незалежно від форми власності забезпечено;
- щонайменше 30% здобувачів освіти залучено до участі в діяльності юридичних клінік, не менше однієї юридичної клініки в кожній правничій школі активно функціонує як окремий структурний підрозділ;
- не менше 30% здобувачів вищої юридичної (правничої) освіти мають досвід академічної мобільності в правничі школи держав ОЕСР, крім держави-агресора, після завершення воєнного стану;
- не менше 80% викладачів правничих шкіл володіють англійською мовою на рівні вище B2;
- в кожній правничій школі ефективно діють дорадчі ради, до складу яких входять представники правничої професії;
- не менше 5% обсягу навчальних дисциплін забезпечують фахівці-практики, що є представниками правничої професії;
- склад фахової комісії з проведення Єдиного державного кваліфікаційного іспиту формується з представників правничої спільноти та правничих шкіл на паритетних засадах;
- не менше 80% представників правничих спільнот задоволені рівнем доброчесності правничих шкіл;
- не менше 30% викладачів правничих шкіл мають досвід академічної мобільності в правничі школи держав-членів ОЕСР, досвід участі у міжнародних науково-дослідних проектах;
- забезпечено належний рівень міжнародної співпраці українських правничих шкіл (отримання грантового фінансування на проведення спільних з іноземними правничими школами досліджень, на розробку і викладання навчальних курсів тощо).

IV. ФІНАНСОВЕ, РЕСУРСНЕ Й ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ

Обсяг фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів

Джерелами фінансування є кошти Державного бюджету України; проектів та програм міжнародної технічної та фінансової допомоги; інші джерела, не заборонені законодавством. Заохочується залучення фінансових ресурсів від професійних спільнот та їх окремих представників. Обсяг фінансування, матеріально-технічних та трудових ресурсів, необхідних для реалізації Концепції, визначається щороку з урахуванням можливостей джерел фінансування.

Законодавчі та управлінські передумови реалізації Концепції

Впровадження положень Концепції буде здійснюватися шляхом розроблення нових, внесення змін або підготовки нових редакцій існуючих актів Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства юстиції України, інших центральних органів виконавчої влади. Реалізація окремих положень Концепції можлива після внесення необхідних змін до Закону України «Про освіту», Закону України «Про вищу освіту» та інших спеціальних законів. Концепція потребує розроблення Плану дій з її впровадження («Дорожньої карти»), в якому будуть враховані поетапність її реалізації, шляхи фінансового забезпечення та необхідність пілотування окремих положень.

Реалізація Концепції буде відслідковуватися шляхом щорічного моніторингу ефективності впроваджених заходів та досягнення цілей Концепції.

Системні аналітичні дослідження щодо стану вищої юридичної (правничої) освіти в Україні, на яких базується дана Концепція:

1. Аналітичний звіт за результатами виконання проекту «Залучення громадськості до формування рамки кваліфікацій правничої професії шляхом проведення аналізу обсягу знань, переліку навичок і умінь, якими має володіти випускник юридичного вищого навчального закладу, щоб відповідати вимогам сучасного ринку праці» (2015) - https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2018/05/zvit_sait-1.pdf.
2. Аналітичне дослідження за результатами освітніх вимірювань «Стан юридичної освіти в Україні» (2018) - <https://www.osce.org/uk/project-coordinator-in-ukraine/376855?download=true>.
3. Аналітичне дослідження «Стандартизовані освітні вимірювання 2018 року у вищій юридичній освіті: Єдине фахове вступне випробування та Єдиний вступний іспит» (2019) - https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/190613_1652_StandartOsvVymir_A4.pdf.

4. [Результати національних опитувань правників, працівників апарату суду та присяжних в 2019 році](https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/NJ_2019_Surveys_Results_July2019_UKR.pdf) (див. Розділ “Реформа юридичної освіти”) - https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/NJ_2019_Surveys_Results_July2019_UKR.pdf.
5. [Review of the Education Sector in Ukraine \(2019\)](http://documents.worldbank.org/curated/en/884261568662566134/pdf/Review-of-the-Education-Sector-in-Ukraine-Moving-toward-Effectiveness-Equity-and-Efficiency-RESUME3.pdf) – <http://documents.worldbank.org/curated/en/884261568662566134/pdf/Review-of-the-Education-Sector-in-Ukraine-Moving-toward-Effectiveness-Equity-and-Efficiency-RESUME3.pdf>.
6. Біла книга з реформування української юридичної освіти (2015) - <https://brdo.com.ua/wp-content/uploads/2016/01/Reformuvannya-ukrai-nskoi-yurydychnoi-osvity-BKU.pdf>
7. Єдине фахове вступне випробування у контексті аналізу регуляторних впливів та ефективності освітньої послуги (2021). <https://www.osce.org/files/f/documents/7/c/509042.pdf>
8. Наскрізна фахова підготовка правників в Україні: переваги, недоліки, міжнародний аспект (2021). https://dejure.foundation/naskrizna_pidgotovka/
9. Підготовка правників у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання: стан та євроінтеграційні вимоги (2024). <https://dejure.foundation/pidgotovka-pravnykiv-u-zakladah-vyshhoyi-osvity-zi-specyficnymy-umovamy-navchannya-standa-yevrointegracijni-vymogy/>
10. Підготовка правників за заочною формою здобуття освіти (2024). <https://dejure.foundation/pidgotovka-pravnykiv-za-zaочною-formoyu-zdobuttya-osvity/>
11. Ефективна та прозора процедура акредитації освітніх програм правників як необхідна умова якості юридичної освіти. Звіт за результатами аналізу практики акредитації освітніх програм (2024). <https://izi.institute/wp-content/uploads/2024/06/polisi-brif-efektyvna-ta-prozora-protsedura-akredytatsii-osvitnikh-prohram-pravnykiv-iaak-neobkhidna-umova-iaakosti-iurydychnoi-osvity-1.pdf>
12. Вивчення права Європейського Союзу в українських правничих школах (2024). <https://dejure.foundation/vyvchennya-prava-yeuropejskogo-soyuzu-v-ukrayinskyh-pravnychyh-shkolah/>